

POSUDEK Oponenta MAGISTERSKÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE

NÁZEV: *Hospodaření tří generací rodu pánů z Pernštejna v průběhu 16. století*, 84 stran textu, seznam pramenů a literatury, přílohy (urbáře a v nich uvedené lokality, „slovníček“ lokalit s historickými a současnými názvy)

AUTOR: Jan Síč

VEDOUcí PRÁCE: Prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

Odevzdáno na Ústavu českých dějin FF UK v červenci 2012.

Témata spjatá s dějinami raně novověké šlechty patří v rámci kvalifikačních prací – a ostatně i v české historické literatuře – už řadu desetiletí k těm častěji zpracovávaným. Méně obvyklé je už ale systematické – a nepochybně pracné – zaměření na **ekonomický** vývoj šlechtických statků. Jan Síč v předkládané práci načrtává bohatý a přesvědčivý obraz rodu Pernštejnů zejména v 16. století právě s důrazem na jeho hospodářský vývoj. Již na tomto místě lze ale navrhnout určitou modifikaci názvu práce, který totiž obsahu úplně neodpovídá. Značná část textu se věnuje historickému vývoji rodu, byť s důrazem na jeho ekonomické poměry, úvahy o fungování šlechtického velkostatku jsou často založeny na obecných údajích pro Čechy a Moravu: tyto obecnější části zaujmají celou polovinu textu! Jsou jistě smysluplné, autor ostatně v závěrečných pasážích jejich výpověď dovedně propojuje, ale uvádění rozmanitých kontextů by se i v titulu práce objevit mělo.

Po jazykové a formální stránce lze studii Jana Síče jen málo vytknout. Text je čtivý, přehledný, dobře rozčleněný: někdy možná poněkud „málomluvný“ (např. by více mohl rozvést svůj způsob práce s prameny, odkázat tu na nějaká ediční pravidla atd.). Jen zřídka se objeví pravopisné chyby či překlepy.¹ Rovněž poznámkový aparát včetně systému zkrácených citací je zpracován na vysoké úrovni, jediným vážným nedostatkem je to, že autor poznámky pod čarou neukončuje tečkou. Jen zřídka chybí kurzíva tam, kde by být měla, autor občas používá spojovníky (tzv. krátké pomlčky) tam, kde by měly být „dlouhé“ pomlčky atd. V anglickém překladu a klíčových slovech bych „urbář“ raději překládal jako „register of revenues“, „českou šlechtu“ jako „aristocracy of Bohemia“.

Práce je strukturovaná logicky, autor se vyhýbá nadbytečnému opakování informací, jen někdy, když odkazuje na vlastní text, by měl být konkrétnější. Úvod nejdříve vytyčuje základní cíle práce: J. Síč částečně navazuje na svůj starší výzkum a postuluje nové otázky ve srovnávání většího počtu perštejnských panství na základě urbářů, což dosud podniknuto nebylo. Starší bádání přitom posouvá dál. Jinak je třeba ale podotknout, že úvodní pasáže vlastně spíše popisují, co čtenáře v práci čeká. Ocenil bych také hlubší rozbor literatury a pramenů (tvoří jen součást úvodu); domnívám se, že na základní studie k tématu by měl autor odkázat právě již v úvodních pasážích. V případě hospodářské problematiky a urbářů to autor zčásti nahrazuje medailónky v úvodu příslušných pasáží.

Z textu práce jasně nevyplývá (ač je to po důkladném čtení zřejmé), že autor pracoval z velké části také s prameny v jejich originálech: stálo by za úvahu doplnit jejich alespoň základní paleografické a diplomatické zhodnocení. Práci lze bohužel též vytknout absolutní absenci zahraniční literatury – nedomnívám se, že by se nějaký americký badatel zabýval urbáři panství Lanškroun, spíše soudím, že určité rozhlédnutí se po sledování ekonomického podnikání šlechty či po poddanských povinnostech v raném novověku alespoň ve střední Evropě by práci neuškodilo (byť třeba jen na základě prací T. Winkelbauera či D. Štefanové). Stejně tak by stálo za to zohlednit

¹ Z jazykových drobností uvedme: na s. 20 – „řešení zhoršující se finanční situaci“; na s. 19 nadbytečná čárka, „že v případě vymření těšínských knížat, zdědí jejich majetky ...“ – „6 let“ bych psal číslovkou, nikoli číslicí; na s. 21, v 2. odstavci najdeme několik neúplných vět. Jistě jen přepisem je půvabné „kandidát na uprázdněný stůl“ (s. 22), nepěkná formulace je „Jak již bývá tradicí“ na s. 22 dole. Je sporné, zda psát „Kladské“ nebo „kladské“ hrabství; určitě by se ale mělo psát „České království“ (s. 24). Na s. 30, 4. ř. je vložena vedlejší věta, aniž by byla oddělena čárkou. Naštěstí jen výjimečně se tu objevují hrubky: s. 31: „Povinnosti [...] mohli narůstat“; s. 33: „byly zatížení“. Zřídka najdeme prohřešky stylistické, jako na s. 50: „velký výskyt můžeme klást“ či v „postavě Vratislava vlastnili Pernštejnové“. Co je to „časový prostor“ (s. 69). Po formální stránce bych snad ještě navrhoval odsazení odstavců na levé straně.

nějakou obecnější literaturu ke šlechtickým biografii, když už autor „rodopisu“ věnuje značnou pozornost. Práce je prostě metodicky celkem konzervativní. Na druhou stranu z literatury české provenience nelze žádný nedostatek či opomenutí vytknout. Textu by neuškodilo ani zamyšlení se nad pojmy zde používanými: „vrchnost“, „velkostatek“, „aristokracie“, „šlechta“ „úřednický aparát“. Lze hovořit o šlechtické „dynastii“? Jinak ale např. různé typy urbářů a dalších pramenů, jež ekonomiku panství ilustrují, autor definuje jasně s přehledem.

J. Síč dále líčí dějiny rodu Pernštejnů od počátků do jeho vymření. Myslím, že této druhé kapitole práce by prospělo zkrácení a důslednější zaměření na hospodářské záležitosti rodu a budování jeho domény. Jistě je účelné sdělit, co kdy kde Pernštejnové získali (údaje o panstvích se pak objevují ještě v úvodech k analýze jednotlivých urbářů), v souvislosti s obecnějším vzestupem rodu se tu však opakují spíše obecně známá fakta. Účelné by bylo doplnit např. tabulku s pdaji o držbě jednotlivých panství a jejich rozloze (byť jsem si vědom obtíží při zjišťování „tvrdých dat“); ještě důležitější by bylo doplnění souhrnné mapy perštejnských držav.

Autor je ve 2. kapitole poměrně úsporný v odkazech na literaturu, zmiňuje stati Pánkovy i Vorlovy, ale jen sporadicky starší literaturu. Když už hovoří o návratu některých Pernštejnů ke katolictví, mělo by být i zmíněno, kdy přešli k nekatolictví; je autorství Jana z Pernštejna v případě kritického spisu adresovaného Ferdinandu I. tak nesporné? – v novější literatuře se setkáváme spíše s tvrzením, která jej relativizují (P. Vorel). Z jakého zdroje čerpá autor informaci o pobytu Vojtěcha z Pernštejna ve Vratislavi? Bylo by každopádně zajímavé srovnat vývoj Pernštejnů s vývojem některých jiných českých rodů mezi středověkem a raným novověkem. Lze hovořit v 16. století o „státu“ (s. 29) či o „průmyslu“ (s. 30)?

Ve 3. kapitole J. Síč podává výklad o různých typech poddanských povinností: tuto pasáž, také poměrně rozsáhlou, pokládám ale za smysluplnější, sevřenější a logičtější než pasáž o vývoji rodiny. Někdy ale předkládá fakta platící obecně pro Čechy (či Čechy a Moravu), výkladu by prospěla větší diferenciaci podle jednotlivých oblastí a hlavně důslednější aplikace na vývoj perštejnských domén. Autor by měl na tomto místě též připomenout, s jakými panstvími a archivními fondy především starší studie (Míka, Petráň) pracují. Srovnání např. s nějakou jinou středoevropskou zemí nelze v tomto typu práce očekávat, ale jistě by prospělo dalšímu badatelskému bádání. Autor popisuje i dílo J. Dubravia: lze doložit, že by Pernštejnové znali jeho dílo? Důležitá je jistě kapitola 2.3 o úloze vrchnostenské byrokracie: tady by patrně mohl J. Síč více propracovat srovnání (literatura již k tomu existuje). Zvláště v této pasáži není úplně jasné, co je autorovým přínosem (jistě propojení informací o vícero osobách) a co je převzato z literatury. Když J. Síč na s. 45 tvrdí, že „za hlavního stavitele rybníků“ je považován Kunát z Dobřenic, znamená to, že tuto informaci nějak prověřoval? Co myslí „dílčími zakázkami“ (s. 45)? Studoval např. sám autor báseň Buriana písaře? Krátká shrnutí na konci jednotlivých pasáží jsou jistě cenná, ale právě tady autor opomíjí příležitost zdůraznit, co je jeho přínosem a co převzal z literatury.

Gros práce tvoří výklad o urbářích: této části nelze mnoho vytknout. Nepochybně cenná je Síčova snaha pracovat se všemi urbáři z více panství i aplikovat sem obecnější údaje o různých typech poddanských povinností z předchozí kapitoly. Autor také kriticky hodnotí různé starší soupisy a edice urbářů. Když ale analyzuje jednotlivé urbáře, měl by je konkrétněji popsat i „fyzicky“, případně když zmiňuje konkrétní zajímavé platy, odkázat na folium v prameni. Autor tu většinou spíše popisuje jednotlivé složky vrchnostenských příjmů, do kvantifikace – jistě by byla obtížná a těžko sdělitelná – se nepouští. Když mluví pouze o dílu velkostatku – jaký to byl? Někde se spokojí s prostým výčtem, jinde naopak velmi zdařile interpretuje výpověď evidenčního pramene, jako v případě povinností poddaných hradu Lanšperka, které odrážejí určitou archaičnost tohoto statku, nebo v případě urbářů pardubických. Analýza těchto urbářů ukazuje určitou zaostalost perštejnských panství a menší zájem této rodiny o efektivnější hospodaření, což jistě může být zajímavým doplněním k poznání šlechtické každodennosti, jak to autor postuluje v úvodu. Lze si jen postesknout, že údaje o hospodářském vývoji nemůžeme doplnit údaji o sociální struktuře panství. Právě v rozšíření práce o složku „lidskou“ bych spatřoval nosnou cestu dalšího výzkumu.

Závěr práce shrnuje přehledně autorovy výsledky. Jan Síč zde zdárně propojuje informace z „rodopisné“ části a zdůrazňuje motivace Pernštejnů pro jejich (ne)zájem o vlastní panství. Ukazuje

také, že Pernštejnové pro zisk raději odprodávali panství, než aby intenzivněji rozvíjeli hospodářství režijního typu. Snaží se zhodnotit určitou hierarchii perňštejnských statků podle jejich významu (přičemž samozřejmě neanalyzuje situaci na **všech** perňštejnských panstvích). Uvádí pak, právě na základě urbářů (přičemž si je vědom mezi svého hlavního pramene, toho, že ty zachycují často ideální a možná i archaický stav povinností) charakter jednotlivých panství – zaměření na pivovarnictví, rybníkářství atd., ba i spolupráci mezi statky Tovačov a Kojetín, kde byla hospodářství navzájem provázána a dobře se doplňovala. Autor má jistě na základě své znalosti pramenů nárok na „příkrý odsudek hospodaření posledních generací“ rodu, je ale otázka, jestli toto patří k historickým pravomocím. Spíš bych tu ocenil srovnání s finančním krachem či vzestupem jiných starých českých šlechtických rodin.

Přehled pramenů je rozsáhlý a pro tento typ práce naprosto dostatečný (byť se omezuje na bohemikální produkci, jak jsem uvedl), pečlivě je zpracován i seznam pramenů a literatury (zdá se mi jen, že *Dějiny zemědělství* od Kubačáka a Beranové se sice objevují v seznamu literatury, ale není na ně poukazováno v textu). Cenný je i soupis lokalit obsažených v jednotlivých urbářích, který najdeme v příloze práce: autor tu shrnuje různé pramenné podoby místních jmen a naznačuje tak mj. opravdu náročnou, pečlivou a reflektovanou práci s nevydanými prameny, která je z textu patrná, kterou by ale měl myslím více valorizovat i ve studii samotné. Zde mohu jen zopakovat, že by práci nepochybně „osvěžily“ mapy, ale třeba i fotografie z některých konkrétních urbářů.

Navzdory všem výtkám a návrhům na rozšíření se domnívám, že práce J. Síče naprosto splňuje, ba převyšuje nároky kladené na kvalifikační práci tohoto typu. Autor pracoval důmyslně se sekundární literaturou a vydanými i nevydanými prameny. Je si vědom také možných dalších cest výzkumu. Práci o perňštejnských urbářích velmi rád doporučuji k obhajobě, a to podle jejího průběhu se známkou výborně či velmi dobře.

V Praze, 12. 9. 2012

PHDR. JAN ZDICHYNEC, PHD.